

Preek over Handelingen 7,9-43

Orde van dienst

Voorzang: Psalm 42, 1 en 3

Votum en Groet

Zingen: Psalm 72,3

Wetslezing en schuldbelijdenis

Zingen: Gezang 322, 1. 4 en 6

Genadeverkondiging

Zingen: Gezang 48, 4

Gebed om verlichting met de Heilige Geest

Inleiding op Schriftlezing en verkondiging

Schriftlezing: Exodus 2,11-15 en 3,1-6

Zingen: Psalm 78, 2 en 3

Verkondiging van Handelingen 7,9-43

Zingen: Psalm 106, 3. 18 en 22

Dankzegging en voorbeden

Inzameling der gaven

Zingen: Gezang 434, 1 en 5

Zegen

Inleiding op Schriftlezing en verkondiging

De president van Polen heeft in de afgelopen week in het Poolse dorp Jedwabne zijn excuses aangeboden voor de moord op de plaatselijke Joden.

Die moord vond zestig jaar geleden plaats – op 10 juli 1941.

De plaatselijke Joodse bevolking werd toen op het marktplein bijeengedreven.

Daarna werden ze afgevoerd naar het Joodse kerkhof.

Een deel van de Joden werd daar doodgemarteld en ter plekke begraven.

Een ander deel werd levend verbrand in een schuur.

Honderden Joden – mannen, vrouwen en kinderen – kwamen toen om.

Jarenlang is deze misdaad de Duitse Nazi's in de schoenen geschoven.

Sinds kort staat vast dat het door de Polen van Jedwabne zelf is gedaan.

En daarvoor boden de president van Polen en de burgemeester van Jedwabne en vertegenwoordigers van de Poolse Rooms-katholieke Kerk hun verontschuldiging aan.

Het is maar één van de gruweldaden die de eeuwen door het Joodse volk is aangedaan.

Het is ongelooflijk wat door christenen en uit naam van de kerk de Joden hebben moeten meemaken.

We kunnen als christenen niet anders dan ons diep schamen voor zo'n schandelijk kerkelijk verleden.

Vooraf dat de vreselijkste wandaden werden goed gepraat met vrome smoezen.

O.a. met een beroep op de uitspraak van de Joden bij het proces tegen Jezus aan het adres van Pilatus: *Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen!* (Matth. 27,25).

Alsof het Joodse volk toen en masse voor toen en tot in eeuwigheid de verantwoordelijkheid voor Jezus' dood op zich heeft genomen.

En alsof christenen daarom dus het volste recht hadden de Joden hier tot in lengte van dagen op aan te kijken en zelfs hen daarop af te rekenen.

Terwijl God de zonden der vaders laat gelden tot in het derde en vierde geslacht meenden christenen dat te mogen doen tot in de duizendste generatie.

Het antisemitisme is een inktzwarte schandvlek in de geschiedenis van de kerk.

Met als absoluut dieptepunt de zesmiljoenvoudige moord op de Joden in W.O. II.

Dat is allemaal gebeurd in het christelijke Europa!

Na de oorlog is in talloze christelijke publicaties het anti-joodse kerkelijk verleden uit de doeken en in de ban gedaan.

En toen de Joden in 1948 op het oude grondgebied voor het eerst sinds de eerste eeuw weer een eigen staat uitriepen, groeide bij legio christenen de liefde voor het nieuwe Israël.

En vol bewondering en enthousiasme zien zij hoe dit kleine, dappere volk zich al meer dan een halve eeuw

staande heeft weten te houden temidden van een overmaat aan haat en geweld van zijn Arabische vijanden.

En nu kan Israël bij veel gelovigen eigenlijk geen kwaad meer doen.

Vanaf W.O. II zie je ook hoe in het denken van veel kerkmensen steeds sterker de overtuiging is gegroeid, dat God voor Israël nog een rijke toekomst in petto heeft.

En men is ervan overtuigd dat de staat Israël met haar hoofdstad Jeruzalem daarin nog een belangrijke rol zullen spelen.

Diverse profetieën uit het OT en uitspraken uit het NT doen dienst om zulke opvattingen te ondersteunen.

Uit mijn preken van de afgelopen weken hebt u al wel begrepen dat ik die opvattingen niet deel.

Het kan zijn dat ik daar sommigen onder u pijn mee doe, omdat u dat wel gelooft.

Dan hoop ik dat u van mij wilt aan wil nemen, dat ik mij er niet gemakkelijk bij voel als ik meningen aantast, die u misschien heel dierbaar zijn.

Het enige wat mij beweegt is een zorgvuldig willen luisteren naar de Schrift.

En ik ga er van uit dat we dat allemaal willen.

En als het om Israël gaat zullen we op moeten passen voor twee valkuilen.

We moeten aan de ene kant op onze hoede zijn voor Jodenhaat en hoogmoedige afwijzing van Israël, zoals dat in onze geschiedenis zo veel heeft plaats gevonden – met alle verschrikkelijke gevolgen van dien.

Maar aan de andere kant moeten we niet uit reactie en met een kwaad geweten over dat verleden Israël gaan verheerlijken en dit volk een toekomst toedichten waar in de Bijbel zo toch niet over wordt gesproken.

W.O. II heeft de verschrikking van het antisemitisme op huiveringwekkende wijze laten zien.

Sindsdien zijn we o, zo gevoelig geworden voor alles wat daar maar op lijkt.

Elk woord van kritiek op Israël wordt dan ook al gauw uitgelegd als een vorm van Jodenhaat.

Maar vanmorgen luisteren we verder naar woorden van de Jood Stefanus.

En ook zijn woorden zijn vol kritiek.

Maar eerst lezen we een paar stukjes uit Exodus 2 en 3.

Verkondiging van Handelingen 7,9-43

Gemeente van onze Heer Jezus Christus!

Stefanus' kritiek op zijn volksgenoten is niet mals.

Ik zei al, als iemand vandaag kritiek heeft op Israël valt al gauw het oordeel: antisemitisme.

Maar Stefanus kunnen we toch zeker niet verdenken van vooringenomenheid.

Het is de heilige kritiek van iemand vol van genade en wijsheid en vervuld met de Geest van God.

En als iemand vol van de Geest geschiedenis gaat vertellen, dan gaat dat vaak op de wijze van Ps. 78.

Dan worden Góds roemrijke daden verteld en de wonderen die Hij tot stand bracht.

Maar ook de wandaden van een weerbarstig en een weerspannig geslacht.

Een geslacht waarvan de geest niet trouw was aan God.

Zo vertelt de Bijbel geschiedenis.

Geen enkele verheerlijking van Gods volk en weinig of niets ter meerdere eer en glorie van mensen.

Maar Gods heilshandelen ondanks zijn volk.

Ik kan vanmorgen overigens slechts enkele lijnen aangeven uit de geschiedenisles van Stefanus.

Maar de hoofdlijn is deze.

Stefanus wordt ervan beschuldigd Mozes en God te lasteren.

Maar Stefanus keert de beschuldiging om: Israël heeft nooit anders gedaan dan zich verzetten tegen God en zijn profeten.

Daar loopt heel Stefanus' betoog in vs. 55 op uit: *U verzet u altijd tegen de Heilige Geest; gelijk uw vadersen, zo ook u. Wie van de profeten hebben uw vadersen niet vervolgd?*

Dat is al begonnen met de stamvaders van het volk, de zonen van Jacob.

Met de twaalf aartsvaders begint de belofte van God aan Abraham concrete vormen aan te nemen.

Er wordt iets zichtbaar van dat ene volk, dat als Gods uitverkoren volk de eeuwen door zal gaan.

Uitverkoren – niet om zichzelf, maar om een zegen voor alle volkeren te worden.

Uitverkoren – niet vanwege hun voortreffelijkheid, maar ondanks hun aanstootgevend gedrag.
Ze misdragen zich immers op vele manieren.
Zo keren ze zich als één man tegen die ene uit hun midden: Jozef.
Ze doen hem uit hun midden weg.
Ze verwerpen hem, vernederen hem tot slaaf en verkopen hem naar Egypte.

Maar hij, die ze verworpen hebben, blijkt hun redder, hun heiland te zijn.
God was met hem.
God was met de paria, de uitgestotene, die bij de aartsvaders niet in tel was.
Zeker, God liet toe dat hij verdrukt en vernederd werd.
Maar toen heeft God hem verhoogd en hem een naam boven alle naam gegeven.
Hij kwam op de troon van de wereldmacht van die dagen.

Begrijpen Stefanus' aanklagers de kritiek van God in deze geschiedenis?
Zien zij dat God het heil bindt aan de verworpene?
Zien zij dat God het leven voor hen garandeert buiten het beloofde land om?
God is met de uitgestotene in de heidense gevangenis van het heidense land.
En heidenen nemen dankbaar de wijsheid aan die Israël versmaadde.
En hij is tot zegen voor heel Egypte.
Maar zo ook voor de aartsvaders.
Ze bedelen om brood bij hem, die ze verkocht hadden.
En hij, die ze verstoten hadden, redt hen nu van de dood.

Stefanus noemt hem niet.
Maar wie kan er aan twijfelen dat hij hier Jezus Christus in gedachten heeft?
De steen die door de bouwers werd versmaad, maar door God tot hoeksteen is gemaakt?
Loopt er niet duidelijk een lijn van Jozef naar Jezus Christus?
Verstaat u dat, leden van het Sanhedrin?

En dan Mozes – uw heilige en geliefde Mozes.
Ja, na hun dood worden profeten nogal eens heilig verklaard.
En van kritiek mag dan geen sprake meer zijn.
Maar dat is in het verleden toch wel anders geweest, zegt Stefanus.

Mozes – het kind dat geboren werd in een zwarte periode van Israëls volksbestaan.
De dreiging van de dood hing meteen al over zijn wieg.
Hij was bestemd voor de krokodillen van de Nijl.
Maar het lot van Israëls hoop in bange dagen wordt gelegd in de hand van een heidense prinses.
En zij voedt Mozes op als haar eigen zoon.
Mozes wordt Egyptenaar.
Je zou zo zeggen: geen denken aan dat deze zoon van Israël nog iets voor zijn volk zal kunnen betekenen.
Wie geproefd heeft van het luxe leven zal dat toch niet op het spel zetten?

Maar Mozes heeft zijn hoge en comfortabele positie niet beschouwd als een onopgeefbaar goed.
Hij is niet losgeraakt van zijn volk.
Het hof van de Farao is niet meer dan een leerschool om Mozes voor te bereiden op zijn grootse taak: zijn volk te redden uit de slavernij en te leiden naar het beloofde land.
Maar op een gegeven moment trekt Mozes' hart naar zijn verdruchte broeders en zusters.
Het verhaal is overbekend.
Hij slaat een Egyptische slavendrijver neer als die een volksgenoot onbarmhartig aftuigt.
En onze meester op school vertelde ons: *Domme Mozes!*
Dat had hij niet mogen doen.
Hij had geduldig moeten wachten tot God hem riep om zijn volk te helpen.
Mozes liep op de zaken vooruit.
Maar Stefanus zegt: *Domme Israëlieten!*
Dat ze niet in de gaten hadden dat Mozes hen wilde helpen!
Maar zij zagen het niet in (vs. 25).

Zij zagen het niét in!
Het volk is blind en herkent zijn verlosser niet.

Als Mozes de volgende dag weer zijn volk opzoekt, vindt hij ze aan het vechten.
Broeders, die vechten.
Echte kinderen van de aartsvaders, die ruzieden met hun broer Jozef.
Abrahams kinderen die niet elkaar bijstaan tegen de vijand, maar strijden tegen elkaar.
Erger nog, die strijden tegen de man die is opgestaan om hen te verlossen.
Als Mozes hen tot vrede maant, krijgt hij te horen: *Wie heeft je dit opgedragen?*
Het is dezelfde vraag, die Jezus gesteld werd: *Krachtens welke bevoegdheid doet u de dingen die u doet? En wie heeft u die bevoegdheid gegeven?*
Welk recht heeft Mozes om zich met hun twist te bemoeien?
Het is maar één man die Mozes dit recht betwist.
Maar Stefanus ziet hier de openbaring van de revolutiegeest die Israël typeert.
Toen al en telkens weer heeft het verworpen de leider die God hen geeft.
Het is door hun verblindheid dat Mozes de wijk moet nemen naar een vreemd land.
Het is Israëls schuld dat Mozes een lange tijd als balling leven moet.
Wat een bittere teleurstelling voor de man die uit geloof geweigerd heeft voor een zoon van Farao's dochter door te gaan.
Die er voor koos liever met het volk van God slecht behandeld te worden, dan dat hij een tijdlang zwelgen kon in de weelde van het Egyptische hof.

Maar voor Israël was de misère nog groter.
Want door Mozes af te stoten verlengde het zelf de periode van zijn verdrukking.
Het trok zelf de strik om de eigen hals nog strakker.
De zondaar is de ergste vijand van ... zichzelf!
Israël zakt dieper en dieper weg in zijn ellende.
Mozes hoedt ver weg de schapen van zijn schoonvader Jethro.
En waar is God?

Als er nog eens veertig jaren voorbij zijn – en veertig jaar is in de Bijbel een hele generatie – als er weer een generatie voorbij is, verschijnt God aan Mozes.
Mozes ziet in de woestijn Sinaï een doornstruik branden.
Maar de struik verteert niet tot as.
Daar wil Mozes meer van weten.
En hij gaat er op af om het te onderzoeken.

Maar dan wordt Mozes plotseling tegengehouden.
Opeens klinkt daar de stem van de HEERE, die hem tot stilstand brengt.
Ik ben de God van uw vadersen, de God van Abraham en Izak en Jakob.
In Ex. 3 lezen we deze woorden pas wat verderop.
Maar Stefanus haalt ze hier nadrukkelijk naar voren.
Je ziet Mozes op het wonderlijke verschijnsel afkomen van de doornstruik, die brandt en niet verteert, en dan opeens stoppen door die woorden van God.
En Mozes komt hier weer op één lijn te staan met Abraham, van wie Stefanus in vs. 2 vertelt hoe God ook hem verscheen.

En God is hen verschenen buiten het beloofde land om.
God is hen verschenen los van het volk.
Bij Abraham was van een volk nog helemaal geen sprake.
Bij Mozes is er alleen een volk dat zijn eigen heil niet verstaat.
Er is niets dat God verplichten zou iets met dit volk te moeten of te willen.
Maar het is Gods eigen heerlijkheid en Gods eigen heiligheid, waardoor Hij met Israël geschiedenis gaat maken.

En Mozes beeft van schrik als hij Gods heiligheid daar ervaart.
Mozes is tegenover God niet als de Farizeeër uit de gelijkenis van Jezus, die daar breeduit in het heiligdom

staat en zegt: *Ik ben zus en zo en ik heb dit en dat...*

Nee, Mozes, Israëls superheilige, staat daar als de tollenaar, die op een afstand blijft en niet meer durft op te kijken.

En dan zegt God niet tegen Mozes: *Maar kom toch gerust verder!*

Jij hoeft niet zo op afstand te blijven.

Als er één een plaats in mijn nabijheid verdient, dan ben jij het, Mozes!

Nee, God zegt: *Trek je schoenen uit!*

Want de plaats waarop je staat is heilige grond!

Dit is een belangrijk punt in Stefanus' betoog.

Zijn aanklagers zeggen dat hij gelasterd heeft tegen Mozes en God en tegen de heilige plaats, de tempel.

Maar weten ze wat dat is: een heilige plaats?

Is de tempel van zichzelf een heiligdom?

Nee, een plaats is alleen dan en alleen daarom heilig als God daar aanwezig is.

Een tempel waar God niet is stelt niets voor.

Maar een stukje kale wildernis met een nietig doornstruikje is een heilige plaats, omdat God zegt: *Hier ben Ik.*

En waar God zich zo openbaart moet elke eerezucht wijken voor eerbied.

Daar blijft alleen nog maar over de bede: *Heer, wat wilt u dat ik doen zal?*

En dan krijgt Stefanus' redevoering in de vrss. 35 t/m 38 iets heel plechtigs.

Deze Mozes, die zij verloochend hadden... (vs. 35), deze heeft hen uitgeleid ... (vs. 36). Dit is die Mozes, die gezegd heeft... (vs. 37). Deze is het, die met de engel was, die tot hem sprak ... (vs. 38).

Tast Stefanus de betekenis van Mozes aan?

Krijgt hij niet juist van Stefanus alle eer?

En was het niet Israël dat zich diep moest schamen, dat het deze Mozes, die door God gezonden was en hun gegeven was als verlosser – dat zij hem hadden afgewezen?

De aanstelling en de zending van de verworpene, bekrachtigd door de vele tekenen en wonderen die hij doet, is Gods kritiek op het handelen van Israël.

Israël, dat Mozes weigerde als rechter, ontvangt hem terug als verlosser.

En net als toen Stefanus over Jozef sprak, klinkt in alles wat hij zegt over Mozes het getuigenis door over Jezus van Nazareth.

Ja, hij maakt Mozes zelf tot getuige van Jezus als hij in vs. 37 zegt: *Dit is die Mozes, die tot de kinderen van Israël gezegd heeft: Een profeet gelijk mij zal God u uit uw broeders doen opstaan.*

Mozes is nota bene een beeld van Hem, die komen zou.

En het is opvallend dat in de vorige hoofdstukken dat door Stefanus herhaalde woordje *deze* ook voortdurend op Jezus wordt toegepast.

Zoals Petrus doet in zijn Pinksterpreek: *Deze Jezus heeft God opgewekt, waarvan wij allen getuige zijn (2,32). Dus moet ook heel het huis van Israël weten dat God Hem èn tot Heer èn tot Christus heeft gemaakt, deze Jezus, die u gekruisigd hebt.*

Of wat Petrus zei in zijn verweer voor de Hoge Raad in c. 5: *Deze Jezus heeft God door zijn rechterhand verhoogd, tot een Leidsman en Heiland om Israël bekering en vergeving van zonden te schenken (vs. 31).*

Deze Mozes, deze Jezus.

Beiden leiders en beiden verlossers.

En ook beiden door Israël verworpen, maar door God verhoogd.

Ja, hoe nauwer Mozes met God verbonden werd, hoe nadrukkelijker werd Israëls afwijzing.

Niet alleen Mozes, de Egyptische prins, die zich als rechter opwierp zonder een duidelijke aanstelling van God, maar ook Mozes, de Godsgezant, die van aangezicht tot aangezicht met God sprak en vertrouwelijk met Hem omging op de berg Sinaï – ook die Mozes wijzen ze af.

Zoals ze nu de vernederde èn de verhoogde Jezus afwijzen.

Lastert Stefanus Mozes en de wet die Mozes zijn volk gegeven heeft?

Maar hoor dan hoe Stefanus Mozes eert als Godsgezant en hoe hij de wetten van Mozes typeert als *levende woorden* (vs. 38).

Levende woorden!

Juist ook hier ligt een scherpe tegenstelling tussen Stefanus en zijn rechters.
En hier raakt Stefanus aan het grote gevaar dat alle godsdienst bedreigt.
Nl. dat ze verstart tot vormendienst.
Als de vormen maar goed zijn, dan zit het met de godsdienst ook wel goed.
De eredienst, in de kerk en thuis, volgens de beproefde regels en gebruiken, naar oude tradities en met de geijkte woorden – die moeten Gods aanwezigheid garanderen.
Israël en het Sanhedrin hadden genoeg aan de vorm.
Ze glorieerden in de vorm.
Maar het wezen van de dienst aan God is het levende Woord,
dat roept tot luisteren met een open hart en een open oor –
eerbiedig en bereid om van stap tot stap de weg te gaan die Hij wijst
en met de kans om steeds weer enorm verrast te worden,
omdat God niet voorspelbaar is, maar soeverein zelf zijn weg met ons zoekt.

Israël in de woestijn kan die levende relatie met God niet aan.
En daarom stootten zij Mozes met de levende woorden van God van zich.
En Stefanus zegt, dat ze zich in hun hart naar Egypte keerden (vs. 40), toen ze Aäron opdroegen een godenbeeld te maken.
Israël kiest voor de godsdienstigheid van hun onderdrukkers.
Israël kiest er voor een volk onder de volken te zijn, met een godsdienst zoals de volken die hebben.
Zij wensen niet het avontuur van een dagelijks wandelen met God in een levend contact met Hem onder de leiding van de Heilige Geest.
Daarom stootten ze Mozes af.
Daarom stootten ze Jezus weg.
Ze wijzen een relatie met God af en kiezen voor religie: dode vormendienst.
Ze kiezen voor een godsdienst zonder middelaar.
En dat wordt per definitie een godsdienst waarin de mens zelf belangrijk wordt.
Dat zien we trouwens niet alleen in het Jodendom, maar ook in het christendom.
Ook wanneer in de christelijke godsdienst Jezus als Middelaar wordt afgewezen en hooguit nog geroemd wordt als een vroom voorbeeld, daar verwatert het tot een godsdienst van medemenselijkheid – en niet meer dan dat.

Van zo'n godsdienst walgt de heilige God.
God, zegt Stefanus in vs. 42, gaf Israël over om het heer des hemels te vereren.
Israël verbrak de relatie met God en zei God vaarwel.
God aanvaardt in zekere zin de echtscheiding en stoot hen nog verder de weg op die zij kozen.
God geeft hen over.
Wat Paulus later in Rom. 1 over de heidenen zegt, dat God hen overgeeft aan een verwerpelijk denken, dat zegt Stefanus hier van Israël.
God geeft Israël over aan dwalingen.
Het gouden kalf was nog bedoeld als verering van God.
Maar het is de eerste stap naar de afgodendienst.
En verderop in zijn geschiedenis aanbidt Israël zonder enige gêne de sterren aan de hemel.
In plaats van de Vader der lichten aanbidden ze de lichten van de Vader.
En dan citeert Stefanus een woord van Amos.
Een oordeelsprofetie over Israël dat vanaf de woestijntijd tot in de tijd van de profeet niets anders heeft gedaan dan God in te ruilen voor de afgoden.
Het uitverkoren volk, dat zich heeft uitgesloofd om te lijken op de andere volkeren.
Zoiets laat God niet ongestraft.
En God kondigt aan dat Hij Israël zal overbrengen, nog verder dan Babylon (vs. 43).
Hier brengt Stefanus opnieuw een opvallende wijziging aan.
Want bij Amos zelf lezen we i.p.v. de naam Babylon de naam Damascus.
Stefanus radicaliseert daarmee de oordeelsaankondiging van Amos op basis van wat hij van de geschiedenis weet.
Niet maar tot in Damascus, nee tot in Babylon is Israël terecht gekomen.
D.w.z. tot in Mesopotamië.
Van Israël wordt in vs. 39 gezegd dat ze in hun hart terugkeerden naar Egypte.

Hier zien we waar dat op uitloopt: wie terugkeert naar Egypte, komt tenslotte in Babylon terecht.
Die komt terecht in het land waaruit God Abraham had weggeroepen.
Die keert weer terug naar af.
Wat heeft Israël er dan aan kinderen van Abraham te zijn?
Wat heeft het dan nog aan zijn goddelijke voorrechten?
De kinderen van Abraham zijn gezonken beneden de heidenen, die nog hun eigen land bewonen.

Verstaat het Sanhedrin de les van de geschiedenis?
Het drama dat zich om Mozes afspeelde is met nog meer kritiek geladen dan het drama-Jozef.
De parallel met Jezus spreekt nog duidelijker.
Meer nog dan Mozes bracht Jezus Israël tot de levende woorden van God.
Mozes kwam van de top van de Sinai, maar Jezus kwam uit de hemel zelf.
Maar zoals ze Mozes verwierpen, zo hebben ze Jezus verworpen.

Diep ingrijpende woorden heeft Stefanus gesproken.
Zijn beschuldigingen aan het adres van zijn rechters zijn loodzwaar.
Moeten wij die vandaag maar laten vallen als het tot een ontmoeting met de Joden van nu komt?
Nee, we mogen ze niet vergeten als het gaat om de betekenis van de Christus.
Alleen, we kunnen dat nooit triomfantelijk doen.
Alleen met grote huiver kunnen we ze naspreken.
Want wie meent te staan, moet er voor oppassen zelf niet ten val te komen.
Want dan zal het oordeel over ons niet minder streng zijn.

Maar wat zal het rijk zijn als Jood en christen Jezus omhelzen als de Messias van beiden.
Wat zal het rijk zijn als we samen vervuld van de Heilige Geest ons laten leiden door de levende woorden van God.
AMEN.